

Яку роль відіграє мультинаціональний склад населення Росії?

Іспанія, Португалія, Японія, Італія, Нідерланди, Велика Британія, Бельгія, Франція в XIX–XX ст. поступово втрачали свої колоніальні імперії внаслідок національно-визвольних рухів, поразок у війнах і нерентабельності утримання заморських володінь. Британська імперія трансформувалась на Співдружність, і англійська мова не лише панує в Північній Америці, Австралії, Новій Зеландії й Південній Африці, але є засобом спілкування між народами Індії, яка вже давно здобула незалежність. Колишні тропічні колонії Франції воліють її мову; Дакар у Сенегалі є другим франкомовним містом світу після Парижу. Спільним є те, що після мирного чи збройного визволення колоній європейські держави мають там вплив і вигідні контакти, але не претендують на реставрацію своєї влади.

Російська Федерація, одна з кільканадцяти правонаступниць Радянського Союзу, оголосила себе його єдиною продовжувачкою, без належної за статутом ООН процедури незаконно посіла місце в Раді Безпеки, привласнила флот і закордонні авуари, та всупереч неподільності прав і обов'язків відкидає пам'ять про масові репресії, ГУЛАГ і Голодомор. (Федеративна Німеччина не винна за злочини Третього Рейху, але як спадкоємиця його теренів сплачувала Ізраїлеві компенсацію за Голокост, хоч обидві ці держави виникли після Світової війни.) Росія бундючно хизується традиціями царської імперії, але заперечує визиск і депортації народів, облудно звинувачених з колективної провини. Декларуючи захист російськомовних громадян за кордоном, Москва вже дослівно повторює зазіхання нацистів на злуку німців через загарбання чужих теренів.

Фактично Росія є централізованою унітарною державою, а всі елементи федералізму дедалі зазнають обмежень. Перший її президент Борис Єльцин необачно закликав суб'єкти Федерації брати «стільки самостійності, скільки здатні подужати», але демагогія забута. Відчайдушна спроба визволення Ічкерії спричинила дві Чеченські війни зі зруйнуванням міст російською вояччиною, вбивствами, тортурами, гвалтуваннями та іншими злочинами проти людяності. Москва нібито придушила опір, але щороку платить Чечні, де колабораціоністи запевняють в лояльності, проте порядкують самостійно, впроваджують шариат, мають власне військо, брутально і свавільно втручаються в політику Росії.

На Волзі, попри репресії, жевріє ідея Ідель-Уралу, зближення прилеглих неслов'янських республік Татарстану, Башкортостану, Чувашії, Удмуртії, Марі-Ел, Мордовії. Татарстан після краху СРСР проголосив незалежність, а Москва цим знехтувала і заборонила назвати голову республіки президентом. (Зі скрути татари назвали посаду по-своєму «раїс», те ж саме значення.) Державна Дума ухвалила, що всі мови народів Росії мусять вживати тільки кириличну абетку. Повторяючи злочинну радянську практику, навчання місцевих мов скорочено до факультативів. В столиці Удмуртії Іжевську науковець-

патріот Альберт Разін вчинив самоспалення протесту проти русифікації: «Если завтра мой язык погибнет, я хочу сегодня умереть». Обраний таємним голосуванням Атянь Езем (Ради старійшин) інязор (вождь народу ерзя) Боляень Сиресь мав інаугурацію в Києві, а не в Мордовії. (Ерзя і мокша ображені на росіян за знущальну для них назву «мордва», приблизно, як українці сприймають прізвисько «хохли»).

Демографічні тенденції прирекли рецидиви великодержавного шовінізму на крах. Черносотенна Російська православна церква втрачає паству. Більшає відсоток мусульман, а на Далекому Сході китайців. Іслам переважає в Чечні, Інгусетії, Дагестані, Кабардино-Балкарії, Карачаєво-Черкесії, Башкортостані, Татарстані, між мігрантами з Азербайджану і Центральної Азії. Відроджується буддизм (в Калмикії, Бурятії, Тиві) і шаманізм. Чукчі та інші невеличкі народи Півночі сторіччями чинили збройний опір Росії. Якутія завбільшки з Індію має в тисячу разів менше населення і ремствує, що Москва привласнила собі цілий зиск з видобування алмазів та інших корисних копалин на її теренах.

Навіть в етнічно російських областях відчутно партикуляризм, прагнення самостійності, образи за давні кривди. Краєзнавці Твері та Великого Новгороду вивчають наслідки лютого руйнування московськими князями цих можних і самодостатніх осередків. В Архангельську і Новосибірську філологи укладають поморські та інші локальні словники. Здатна себе забезпечити Сибір пам'ятає біло-зелений прапор розстріляної автономії, ремствує з паразитичного визиску її Москвою, і лише сусідство з Китаєм стримує сепаратизм. В Петербурзі рух за вільну Інгрію маніфестує під гаслом «Годі годувати Москву».

Людьми рухають страх і зацікавленість, а зубожілим народам набридла егоїстична некомпетентна влада. Не перебільшуймо, але ці відцентрові настрої набудуть сили, коли дадуться взнаки усобиці в Кремлі. Загроза з боку ядерної держави перевищила небезпеки її краху. Захід з остраху перед наслідками волев колись гальмувати дезінтеграцію Австро-Угорщини, а згодом і Радянського Союзу і не в захваті від перспектив Росії, проте тиск об'єктивних обставин історичного детермінізму можна загальмувати, але не зупинити.

Бібліографія

Антошкин С. А. Этнополитические процессы в Дальневосточном регионе Российской Федерации и их влияние на пограничную безопасность. Москва, 2010.

Гудзеляк І. Основи демографії: Навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів. Львів, 2013.

Дорошенко Л. С. Демографія. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2005.

Кузьмина О. В. Этнонациональная политика Российского государства на рубеже XX–XXI вв. Владивосток, 2010.

Переведенцев В. И. Демографические перспективы России. *Социологические исследования*. 2007. № 12. С. 58–69.

Рыбаковский Л. Л. Демографическое будущее России и миграционные процессы. *Социологические исследования*. 2005. № 3. С. 71–81.

Welsh David. Domestic politics and ethnic conflict. *Ethnic Conflict and International Security* / Brown, Michael E. Princeton: Princeton University Press. 1993. P. 43–60.

Михайло КИРСЕНКО